

MINDEN ÉRTÉKNEK LEGYEN KÖZÖSSÉGE!

INTERJÚ VARGA ALBIN
GENCSAPÁTI MŰVELŐDÉSSZERVEZŐVEL

■ Pál Ferenc

Gencsapáti egy nagyon komoly szellemi műhelye ma Vas megyének. A széles közönség számára ez elsősorban a népművészetten és néptánccon keresztül jelent meg, kevesen tudják, hogy a nagy erővel zajló hagyományőrző és közösségépítő tevékenység mögött komoly történeti kutatómunka is zajlott és zajlik a településen. A feladatokat és programokat a Gencsi Művelődési Ház megszerezte ismert igazgatója, Varga Albin fogja össze.

Nem született gencsi vagy, honnan kerültél a településre?

Zalából érkeztem, miután népművelés-testnevelés szakon végeztem a Szombathelyi Tanárképző Főiskolán, 1991-ben kerültem Gencsapátiba. A főiskolán még úgy gondoltam, hogy edzőként fogok dolgozni, de találok egy olyan emberrel, akit úgy hívtak, hogy Antal László (Tóni), Isten nyugtassa, akinek a lendülete, szuggesztívója motivált arra, hogy ezt a pályát válasszam. Mi voltunk az első évfolyam, amelyik nála végzett az együttesvezetői és néptáncoktatói speciálkollégiumon. Később ebből nő-

te ki magát a Táncművészeti Egyetem szombathelyi tagozata. Gencsapátiba én szinte hazatálaltam. Remek közösség vett körül már az elején. Akkor a művelődési ház ifjúsági klubként üzemelt. Arra a táncos alapra, amelyik a '80-as években megszűnt, arra lehetett építeni gyerekekkel, fiatalokkal, majd 1993 januárjában újjáalakult a Gencsapáti Hagyományőrző Néptáncegyüttes. Azóta töretlenül, sokan része vagyunk ennek a csodának. Mert az, hogy ennyien együtt tudtunk maradni 30 esztendőn keresztül, az a mai világban tényleg csoda! Az az erő, ami ezt körülveszi, az a helyi identitás, hogy majd' mindenkinek valakije valamikor táncolt, az párját ritkítja. Itt a tánc maga is identitás!

Művelődésszervezőként fontosnak tartotad a helytörténeti kutatást? Fontosnak tartotad az elmúlt harminc évben is?

Alap. Mi nem tudtunk másként mozdulni, dolgozni anélkül, hogy ezt a fajta helytörténeti kutatást el ne végezzük. Számtalan helyen, számtalanszor próbáltam keresni a válaszokat a kérdéseinkre. Hogy is van ez a Hősök szobra?

Hogy is van a régi együttes alapítása? Mitől van ez a táncos lét? Lehet ezt levéltári anyagok segítségével, esetleg írott forrással is igazolni? Ez egy folyamatos munka volt. Vagy visszacsatolok: igaz, hogy ez néprajzi háttér, de ez is helytörténeti szempontból értelmezhető szerintem. Egy-egy szokás kapcsán, amit az együttes feldolgozott – színpadra is – legyen az szüret, regrutázás, lakodalmi szokások, tuskóhúzás. Ezekből aztán később születtek egyetemi, főiskolai szakdolgozatok, tanulmányok, de egy-egy szokás kapcsán 24-25 interjú „darabonként” bizonyosan született. Ebben mélyre kellett ásunk; ha nem ismered a szokás helyi kötődését, dramaturgiáját, akkor azt nehéz lett volna megfogni. Megkerestük a régieket, aztán amit mondtak, magnóra vettük vagy leírogattam. Ezeket eleinte magam csináltam, majd egyre többen beszálltak. Öt-hat ember az együttesből ezekben biztos részt vett. Meg hát olyan koreográfusokkal dolgozhattunk az elmúlt harminc évben, mint Gerlecz László, Csollány Csaba, Molnár Péter, Györke Eszter, akik a folklorisztikai hiteliséget nagyon komolyan vették, veszik. Molnár Péter maga is néprajzkutató. Utólag azt mondom, félelmetes alapokról indultunk, tenyerén hordoz minket a Jóisten.

Csak a színpadra vittétek vagy máshol is megjelentették?

Meg ám! Mondok példát. A tuskóhúzást feldolgoztuk színpadon, de előbb megcsináltuk élőben. A rönkhúzás, ami nagyon ismert, főleg a Vendvidéken meg az őrségi településeken, a Rábavidéken. De leírja azt gyönyörűen Pungor Ervin is. Ezt kéziratban találtuk meg a Zenetudományi Intézetben az '50-es évekből.

Varga Albin

(Fotó: Búki László, 2021.)

Ha Ő gyűjtött, direkt táncanyagokat keresett, sokáig volt együttesvezető is, segítette Vincze Feri bácsi munkáját. Nagyon sok gyűjtésük van ott kéziratban. Ezeket mind lemásoltuk. Leírta, hogy ment a tuskóhúzás, hogy ment a legényavatás. Pár sorunk van csak ebből a sztoriból, de az akkor is megmaradt! Ebből a pár soros történetből – kicsit kapcsolódva a nádasdi, őrségi települések hagyományaihoz, ahol élő maradt a szokás – szerveztük meg élőben. Még a rönköt is elárvereztük, bulit is rendeztünk. Többször bemutattuk a szokást, még Szombathelyen is húztuk a rönköt. De mondhatjuk a betlehemezést: mindig

élő volt a faluban, majd a '90-es évektől az együttes is (mi vének) elkezdte járni, szerintem ez mindenkinek nagy példa volt. Járták ovisok, iskolások, szülők. Élővé vált a hagyomány, és így az nemcsak a Gencsapáti Nemzetközi Betlehemes Találkozón jelenik meg.

Hol vannak olyan színterek, ahol a feltárt történeti adatokat megjeleníthették?

Igen, ez egy fontos momentum, hiszen emlékeinket, értékeinket közkincs-csé kell tenni! A helyi újság birtokosai vagyunk 2000 óta. Előtte Koczka Tiborék szerkesztették és adták ki az Apro-pó Bazárt. Volt ugyan egy interregnum 1999-2000 között, de 2000 óta egyesületünk kézbe vette a Hírmondó újságot, és ennek mindig volt egy ilyen jellegű tartalma. *Helytörténeti morzsák* címmel sokáig ilyen rovatunk is volt. Írogattak bele sokan: Orbán István plébános úr Rókusról, a Szentkútról, a remetékről... Tablóra is vittünk ezekből. Nagyon sok fotónk van ennek a közösségnek meg a település kapcsán. Ennek sosincs vége. Mindig előjön valami. Ez egy nagyon izgalmas történet. Folyamatosan zajlik egy fotó- és egy dokumentumgyűjtés. Most épp régi szüreti képeket kerestem. Arról is csináltunk tablókat. Ezt felraktuk egy felvonuló szekér oldalára. Erre óriási igény van a közösség részéről, hogy ezeket ők megéljék. És ez a közösségnek vissza is ad: a saját erejét, identitását tudja közvetíteni azáltal, hogy ő igenis értéket hordoz és értéket képvisel! Azt valamelyik értéktár, vagy Hungaricum pályázat kapcsán találták ki, majd később szerveztek ezzel a címmel egy konferenciát is: *Minden értéknek legyen közössége!* És ez nagyon fontos gondolat! Hogy legyen közössége annak, aki a helyi Szent Rókus imát

megőrzi az utókornak, hogy legyen közössége annak, akinek fontos, hogy milyen lesz a Szentkút a következő évszázadokban. Fontos, hogy ez az erő jelenjen meg, jelenjen meg az a közösség, aki az értékért hajlandó tenni, áldozatot hozni.

A helyi értéktár bizottság szerinted díszlet, vagy tényleges munka folyik benne?

Sok helyütt maga a képviselő-testület lett az értéktár bizottság, és ők esetleg felkértek külső szakértőket. A miénkben van történelemtanár, táncoktató, népdalénekes, könyvtáros, a mindenkori polgármester meg jómagam. Az értéktár bizottság nem lehet dísz. Szakmának kell lennie szerintem. Ezek az emberek olyan közösségeket irányítanak, amelyek ezzel foglalkoznak. A történelemtanár a honismeret órán, a táncoktató a népdalénekesekkel, a polgármester a népdalozásokon. A másik népdalos közösségeket irányít, népdalkincset gyűjt, és hosszan lehetne itt sorolni Tanai Erzsébet érdemeit. Spiegel Zoltán pedig Gencsapátiban oktatja a néptáncot. Kontakt módon összeülni, mindannyian, ritkán szoktunk. Bodorkós Ferenc polgármester úrral én napi kapcsolatban állok, két kollégámmal szintén. Innentől kezdve már csak Koltainé Németh Kornéliával, a történelemtanárral kell egyeztetnünk. Mivel mi napi kapcsolatban vagyunk egymással, nem szükséges, hogy összejöjjünk, maximum, ha valami formalitást igényel, le kell jegyzőkönyveznünk valamit, de amúgy nem.

Előzőleg kiállító-bemutató színtereket mondtunk. Azt még nem mondtam el, hogy a település értéktáráról szóló kiállítás az értéktár bizottság munkáját dicséri, illetve most legújabban sikerült megvalósítanunk egy állandó kiállítást a Szentkútnál is. A roll-upok és

táncos közösségünk segítségével az értéktárunkat bemutathattuk Kapolcson, a Művészetek Völgyében, Székesfehérváron az Alba Regia Fesztiválon, Budapesten, Kapuváron, Felsőőrön, Sárváron, Vépen, Szombathelyen és még sorolhatnám. Vittünk gencsi hímes tojást, odacsalogattuk az embereket szalonnával, kalinkóval, legénycéh próbákkal, tánccal és énekkel. Több mint 20 éve tagjai vagyunk a Muharay Elemér Népművészeti Szövetségnek, amely a hagyományőrző néptáncgyűttesteket fogja össze Magyarországon. Szövetségünk országos rendezvényei, fesztiváljai, továbbképzési rendszere épít a helyi értékek megjelenítésére, feldolgozására, módszertanára. Az értékek bemutatásának nagyon színvonalasan kell megtörténnie, s mondhatom ugyanezt a megyei értéktárra is. Mi gencsiek arra

Gencsapáti Értéktár bemutatása 2021 nyarán a „Verbunk napján” Kapuváron

(www.vaskarika.hu/galeria)

is büszkék vagyunk, hogy helyi értékeinkből négy megyei identitást is képez. A néptánc, a Szentkút, az Ördögkő és a gencsi karcolós tojás motívumai és tudása, valamint a legénycéh hagyománya része a megyei értéktárnak. Ezt bemutatni külön öröm számunkra. Több konferencián, a Nemzeti Művelődési Intézet több rendezvényén tudtam erről mesélni. Mivel ez egy működő történet nálunk. Idén önkormányzatunk pályázta meg a dozmati értéktár létrehozását. Dozmaton már van is megyei érték: a dozmati regös ének. Ott alakult egy jó kis csapat, közösség. Létrehozzák a bizottságot, s ugyanúgy terveznek logót, kiadványt, kiállítást, rendezvényt, hogy saját értékeiket népszerűsítsék!

Ti tavaly megkerestétek a levéltárat...

De meg ám! Többször is természetesen. Mindegyik levéltárat megkerestük többször is. Óriási élmény volt mindannyiunknak, hogy ez a közös munka elindulhatott, és megjelenhetett a Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények gencsi tematikus száma. Azt nagyon remélem, hogy ezáltal még előbbé lehet tenni ezt a történetet, hogy rácsodálkozunk egy Apponyi-kastélyra, amely nálunk „mitológiai” kincs! (És amelyről kiderült, hogy nem a nemzet ajándékaként kapta a család.)

Mit vártatok a VHHK megjelenésétől? Bejötték a várakozásaitok?

Én azt gondolom, hogy igen. Sokan keresik a számot. Díjnak adjuk – mi is dicsekszünk vele, a Gencsi Söprű Néptáncfesztiválon és a Vincze Ferenc szólótáncversenyen. Rengetegen voltak, akik érdeklődtek a kiadvány iránt, nem gencsapátiak, de szerettek volna belőle hazavinni, megmutatni példaként is.

Jóleső érzés volt a levéltárral együtt gondolkodni, fel tudtuk hívni a figyelmet arra, hogy ilyen módon is lehet szakemberekkel együtt dolgozni, ha megtaláljuk hozzá a közös pontokat, és igen, azt a pályázati rendszert, azt a keretet, amibe ezt a gondolatot be lehet építeni. Csak fontos kell, hogy legyen! Én azt gondolom, hogy ez csak a kezdet. A végső cél természetesen a településtörténeti monográfia. Ennek oda-vissza kell működnie a település lakosságával. Csak identitást növelő ereje van!

Községmonográfia. Elhatározátok, hogy zajlik a munka?

A szakmai együttműködést, ami kialakult a VHHK kapcsán, most tovább gondoljuk. Ez egy nagy közös munka. Helyi szerző írja az egyháztörténetet, és helyi szerző írja az iskolatörténetet is. Az, hogy a levéltár így áll mellénk és az ügyszög, én azt gondolom, hogy példaértékű.

Kicsit nehéz lesz, hogy több szerzővel kell együttműködni, hogy a szakemberek úgy szólaljanak meg, hogy azt a helyi emberek elolvassák. De ahhoz, hogy elolvassák, ahhoz olvasmányosnak kell lennie, nem lehet túl hosszú. A helyi történelem, a helyi történet, a helyi beszámoló az nagyon érdekes, abból indulunk ki.

A Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemény különszáma, a monográfia előkészítő munkája, illetve a ti előzetes kutatómunkáitok mennyiben befolyásolták a helyi értéktárak alakulását?

Nagyon nagy mértékben! A hiátusokra hívta fel a figyelmet. Az, hogy ennek a gondolatvilágnak, hogy mi a Gyöngyös-mente részei vagyunk, hogy összekötnék bennünket a molnárdinasztiák, vagy a 18–19. századi katonatartás, a járványok, amelyek erre a kis régióra terjedtek ki. A kutatás számos kérdésre felhívta a figyelmet. Nem része még a római gát az értéktárnak. Pótolni kell! Közel 100 tétellel kellene bővítenünk a helyi értéktárat?! Nem elég csak a nagyokat, mert persze az fontos, és szinte kötelező, de nekünk a csak helyben értékes dolgokra is oda kell figyelniünk. Az pedig a különszámból és az együttgondolkodásunkból derült ki, hogy sok helyen javítanunk kell a hibáinkat is. Az igazi konklúzió számunkra valójában az, hogy ebben még nagyon sok munkánk van és lesz.